

A választójogi reform kérdése és az iparosok.

Írta : Méhely Kálmán mérnök, a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesületének vezértitkára.

A magyar kereskedelem, kis- és nagyipar több központi egyesülete az általános, egyenlő, titkos és községenként! (röviden „radikális”) választójog mellett foglalt állást.

Bármily érdeemesek és tekintélyesek is e testületek, gondos tájékozódás után ama nézetünknek kell kifejezést adnunk, hogy ez az állásfoglalás nem képviseli az iparosok és kereskedők többségének véleményét, nem minősíthető az egész magyar iparosság egybehangzó kívánalmának, sőt bizvást állíthatjuk, hogy a kereskedőknek, de különösen az iparosoknak nagy tömegei e kérdésben részben még teljesen indifferensek, sőt nagyrészt véleményük a fentivel ellentétes.

E sorok célja a választójogi kérdésnek az iparosok, s általában a termelő osztályok szempontjából való megvilágítása.

Mindenekelőtt röviden rekapituláljuk a szóbanlévő egyesületi határozatok indoklásában hangoztatott véleményeket. Ezek szerint:

a magyar nemzeti állam kiépítésének, az ország demokratikus és gazdasági fejlődésének, s főképpen a hazai iparosságnak érdekében az általános, egyenlő, községenkénti és titkos választójog kívánatos,

mert noha ezzel elsősorban az ipari munkásság kerül nagyobb számban a parlamentbe, ez csak előnyös lehet,

mert az önálló iparosoknak és az ipari munkásságnak érdekei a parlamentben csaknem teljesen azonosak, továbbá, mert a múlt és jelen példái bizonyítják, hogy az iparúzó-polgárságnak leghatalmasabb, legértékesebb és legmegbízhatóbb politikai szövetségese a munkásság, amiért is az iparosság érdeke kívánatossá teszi a szociáldemokrata pártnak a képviselőházban való megjelenését.

Az egyik egyesület a vonatkozó emlékiratában egyrészt ugyan kétségtelennek vallja azt, hogy

e munkásképviseleknek a parlamentben való megjelenésével mind az a szenvedély és túlzás, mely évek óta a munkaadók és munkások közt állandósult harcban tapasztalható, a képviselőházban fog medret ásni magának és elöntéssel fenyegeti a magyar iparnak nem éppen erős hajtású gyökereit,

mindazonáltal ugyanezen élabora tumában már néhány sorral alább visszafordul, s ama meggyőződést tolmácsolja, hogy

a választójognak kiterjesztése az ipartelepeknél szükséges fegyelem meglazítását nem vonná maga után, a szociális békét nem fenyegetné, sőt a munkásosztálynak a képviselőházban való képviseltetése alkalmas volna a szociális harc élességének csökkentésére.

E nézetet egy másik ipari egyesület még aláhúzza, azzal az állításával, mely szerint

sokkal veszedelmesebb az úgynevezett fölforgató elemeket kívül hagyni az alkotmány sáncain, semmint bebocsátani őket a parlamenti tanácskozás termébe, hol az iparnak, * általában a haladásnak igen értékes, hasznos szövetségeseivé válhatnak.

Vizsgáljuk ezeket az állításokat első sorban a kisipar szempontjából. A radikális reform híveinek okoskodása e tekintetben a következő:

At 1874. évi XXXIII. t.-c. 6. §. d. e. pontjai szerint az iparosok a városokban 105 forint évi jövedelem után, falvakban pedig, ha egy segéd után fizetnek adót, szavazati joggal bírnak. Ez a 105 forintos cenzus oly szerény, hogy minden jogos igényt kielégíthetne; ámde időközben a kisipar főleg a külföldi gyáripár nyomása alatt *elpusztult*. A törvény tehát a gyakorlatban azt eredményezte, hogy nincsenek itt azok, akik megkapták a szavazati jogot, ellenben itt van egy nagy társadalmi réteg, mely azt nélkülözi.

Kisiparunk tehát állítólag elpusztult, s minthogy ennek következtében immár kisiparos szavazó sincsen, az iparosok helyeit, s ezeknek érdekében, a bérmunkások volnának szavazatjoggal fölruházandók.

Hibás kiindulásból, — veszedelmesen helytelen következtetés.

Az egész okoskodás a kisipar elpusztulásáról szóló érzelgős legendán alapszik, mely onnét keletkezett, hogy néhány elavult iparág technikai átalakulásából rögtön az egész kisiparra és pedig helytelen túlzással általánosítottak. A statisztika kétségbevonhatlanul beigazolja, hogy annyi iparosunk még sohasem volt, mint ma van, s kisiparosaink száma nemhogy megfogyatkozott volna, hanem éppen ellenkezőleg folyton növekszik. A kisipar helyzete nagy mértékben nem változott meg, s arról, hogy kisiparunk pusztulóban van, egyáltalában nem beszélhetünk. Igaz ugyan, hogy a technikai fejlődés következtében a tömegtermelésre áttért iparok (cipőgyártás, timáripár, textilipar, fazekasság, lakatos-, kádár- és kémiai ipar, gyertyagyártás stb.) terén a kisipar a nagyiparral csak nehezen avagy egyáltalában nem versenyezhet, más iparok ellenben, mint például az élelmezési (hentes, pék, cukrász stb.) és építőiparok, hasonlóképpen a nagy gépgyárak mellé telepődő különböző mechanikai üzemek a nagyipari jellegűvé átalakult avagy eltűnt kisiparoknál észlelt veszteséggel szemben sokkal nagyobb mértékű gyarapodást mutatnak.

Így néhány nagyobb népességű iparágban a kisiparosok számának gyarapodása, illetőleg apadása 1890-től 1900-ig a következő volt.

iparág	keresők 1890.	száma 1900.	10 évi szaporodás (+) avagy apadás (-) %-ban
asztalos	40972	50502	+23.3 ^o / _o
szabó	61059	74352	+21.8 ^o / _o
lakatos	15499	20596	+32.9 ^o / _o
cipész	111686	111476	— 0.2 ^o / _o
dék	14872	18924	+27.2 ^o / _o

Hasonlóképpen a kisipar fejlődését bizonyítja az évenként keletkező új iparvállalatok száma is. Már pedig a kiadott iparengedélyek és iparigazolványok száma 1907-ben az 1906. évi 45.464-ről 53.915-re (18.6%) emelkedett, mely gyarapodás 1908-ban 57.040-re való növekedés folytán még további 5.8%-ai nagyobbodott.

Mint hogy ezek szerint a kisiparosok szavazati jogukat már most is igen messzemenő mértékben gyakorolhatják, s mint hogy különösen a jelenleg sérelmesen egyenlőtlen cenzus megfelelő módosításával majdnem az összes, még pedig igen nagyszámú kisiparosok szavazati jogot fognak nyerhetni, a kisiparosoknak egyáltalában nincs szükségük arra, hogy politikai érdekképviselőiket a munkásaikra bízzák. Ami nem is igen volna ajánlatos, mert hiszen a kisiparosok legjobban tudhatják, hogy az ipari munkásoknak a politikai dolgokkal foglalkozó, tehát nem indifferens része túlnyomó többségben szociáldemokrata, a szociáldemokrácia hitvallásának pedig egyik legelső tétele éppen a kisiparnak elpusztítása, mely szerinte a mai kapitalisztikus rendszerben nem életrevaló, munkasnyűző, egészségtelen alakulat. Az erőteljes szakszervezetekbe tömörült munkások az egymástól izoláltan álló kisiparosokkal, — miként azt egyebek között a kollektív szerződések fejlődése is mutatja, — sokkal könnyebben elbánnak, mint a nagyiparral, amiért is taktikájuk elsősorban a kisipari munkaadók önállóságának megtörésére irányul.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a kisiparosoknál a radikális választójog mellett való pártállást valószínűleg a függetlenségi politikával való összekapcsolódása is befolyásolta. A kisiparosok tradicionális ellenzékiek, minek következtében a radikális választójogot is részben az ellenzéki programért hozandó áldozat gyanánt vélik elfogadhatni.

A kisipari és nagyipari munkaadóknak érdeke a választójogi kérdésben teljesen azonos. A legközelebbi feladatunk most már vizsgálni, vájjon a mai viszonyok között a munkaadók és a munkás érdeke szintén közösnek minősíthető-e?

Elméletileg ez kétségbe sem vonható; ennek okvetlen így kellene lenni. A természetes állapot tényleg az volna, ha a munkás belátná, hogy érdekei a gazdájának érdekeivel tökéletesen azonosak, mert hiszen a vállalkozó tevékenységének legközelebbi következménye tulajdonképpen minél állandóbb jellegű munkaaltsalmak alkotása, szervezése és főtartása. Ha azonban a munkások annyira szorongatják a vállalkozást, hogy az már nem jár kellő haszonnal, úgy elkedvetlenedik, s kedvezőbb helyen keres boldogulást. Hasonlóképpen kellene a munkaadóknak is gondolkozniuk és tartózkodni a munkásaik kizsárolásától. Csakhogy sajnos, éppen a kölcsönös visszaélések okozták a munkaadó és

munkás, a tőke és a munka közötti érdekellentét dogmájának kialakulását, mely Marx és követői által bibliába foglalva a nagy munkás tömegek hitvallásává vált. Minő képtelenség a tőkét a munkával szembeállítani és mégis, a munkaadó és munkás közötti természetadta és így elsimíthatlan ellentét hite folyton és pedig rohamosan tért hódít. Nem ok nélkül, mert hiszen az általános szociálistikus közhangulat kedvezése folytán e fölfogásnak ugyancsak nagyszámú terjesztője van, hiszen magában Németországban ennek a hitnek a terjesztésén, ennek az ellentétnek a folytonos kiélesítésén dolgozik a Struggle for life szilajtségével a szociáldemokráciának az a hadserege, mely például a német 4 milliónyi munkásságon 30.000 munkástitkárból álló, szigorúan fegyelmezett tisztikarral uralkodik. Ahol pedig a „munkásság” részére a parlament megnyílik, nem a független és önálló munkások, hanem e felekezetnek szenvedélyes papjai tódulnak be, kik pedig egzisztenciális érdekük minden leheletével a munkaadók ellen küzdenek. Oly dogmatikus ellensége a szociáldemokrácia a jelenlegi polgári pártoknak, a termelő osztályoknak, de különösen az ipari munkaadóknak, hogy vele az iparosoknak soha semmi-féle okokból sem szabadna fraternizálniok.

Különösen a kereskedelmi köröknél mégis bizonyos hajlandóság mutatkozik arra, hogy nehany látszólag közös érdek okából a szociáldemokráciával szövetkezzenek. így leginkább két oly kérdés volt, melyekben az agrárizmus ellen a szociáldemokráciával közösen vélt elv, küzdelem az egyik a szövetkezetek, a másik a drágaság kérdése. Ámde immár ezek sem lehetnek többé stabilis érintkezési pontok. A kereskedők és a munkásság állásfoglalása ma már a szövetkezeti kérdésben is ellentétessé vált. A szocialisták előtt a szövetkezeti eszme tényleg sokáig ellenszenves volt, azonban a benne rejlő nagy morális erőt fölismervén, az 1910. évi koppenhágai nemzetközi szocialista kongresszus hivatalosan a szövetkezetek mellé pártolt, minek hatása a munkásság különösen fogyasztási szövetkezeteinek erőteljesebb fejlődésében tényleg észlelhető is. A másik érintkezési pontnak a drágaság, speciálisan a húsdrágulás kérdését tartják. Figyelemmel kísérve az e kérdés körül kifejlődött merkantil-agrár háborúskodás fejleményeit, a mesterségesen fölvert nagy zaj csillapultával különösen a németországi és ausztriai tanulságok arról győznek meg, hogy általában az egész drágaság, de különösen a húsdrágulás je-

lentőségét és okait tendenciózusan túlozták. Ily múltó jelentőségű gazdasági érdekellentétek a különböző termelési ágak, a nyersanyag termelők, féglyártmány és készgyártmány készítőök között szinte naponta fölmerülhetnek.

Az agrárizmus túlzásai ellen irányuló ez a bizonyos mértekig jogosult antagonizmus mesterséges izgatás következtében túlzásba ment, s általában az egész mezőgazdaság ellen fordult. E harcot a kereskedelem vezeti, melynek azonban részben sikerült az ipart is magával rántania. Ahelyett, hogy az iparral, kereskedelemmel vagy mezőgazdasággal foglalkozók a saját tulajdon üzemeikben és a maguk speciális szakegyesületeikben produktív gyakorlati vagy tudományos kérdésekkel, a többtermelés problémáival kölcsönös türelmet és alapos szaktudást igénylő intenzitással foglalkoznának, a mezőgazdaság fejletlenségének és bajainak okozója gyanánt a kereskedelmet és ipart szeretik vádolni, és viszont. Bármiképp forgatjuk is a dolgot, Magyarországon ma még a mezőgazdaság az erősebb, s bármily kívánatos is iparunk és kereskedelmünk fejlesztése, bármennyire örvendetes is azoknak rohamos erősbbödése, — mely fejlődés mértéke relative kétségtelenül sokkal nagyobb mint mezőgazdaságunké, — az erőviszonyok természetes túlsúlya ez idő szerint még a mezőgazdaság oldalán van. Amennyire érthető tehát az, ha e miatt ma még a politikai vezetés is nagyobb mértékben van a mezőgazdaság kezében, viszont teljesen jogos és méltányos az ipar és kereskedelem ama törekvése, hogy a politikai téren való érvényesülése is megfelelő mértékben növekedjék. Ámde mivel indokolható a kereskedelem és ipar ama elhatározása, hogy e törekvésében inkább a szociáldemokráciával is fajlandó egyesülni, csakhogy a mezőgazdasági képviseltek állásfoglalásának érvényesülését gyöngítse?!

Mert hogy több kereskedelmi és ipari egyesülés a választójogi kérdésben a radikalizmus felé hajlott, abban e versengésnek is sok része van.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy e három alapfoglalkozás egymásra van utalva, s hogy különösen munkaadó jellegű kérdésekben a mezőgazdaság és az ipar érdekei közel kongruensek. Sőt munkaadói kérdésekben a mezőgazdaság munkaadói társadalma belső karaktere folytán sokkal egységesebb, megállapodottam^ s így megbízhatóbb, mint az ipari munkaadóké,

mely sokkal heterogénebb, mert hiszen tagjai százféle ellentéttel vannak egymástól szétválasztva. Már pedig a választójogi kérdés az összes termelő osztályok szempontjából egyaránt első sorban *munkaadói kérdés*, amiért is ebben az iparnak, kereskedelemnek és mezőgazdaságnak a jelenlegi sajnálatos ellentét helyett egységes véleménnyel kellene bírnia.

Megjegyezhetjük egyébként, hogy a három termelő osztály közötti ez az ellenségeskedés nemcsak nálunk van meg, hanem a külföldön is, sőt nincs kizárva, hogy legalább részben németországi beáramlásnak eredménye. E tekintetben a híres Hansabund oly tanulságos példát mutat, mellyel a mi viszonyainkra vonatkoztatható analógia okából érdemes közelebbről megismerkednünk.

A Hansabund 1909 nyarán alakult a kisipar, nagyipar és kereskedelem vezető testületeinek spontán elhatározásából azzal a céllal, hogy ezeknek az érdekköröknek a közös érdekeit megvédje és az ellenük intézett támadásokat visszaverje. A gazdasági liberalizmus jegyében jött létre, mert miként a Hansabund elnöke az alakuló gyűlésen zúgó lelkesedés közt proklamálta: „mindnyájunk léterdeke a szabad mozgás, az igazságos és gyors adminisztráció, a szabad közlekedés, a minden gát nélküli szabad gondolat és alkotás üdítő atmoszférája . . .”. A Hansabund létesítésének szükségét mi sem igazolhatja inkább mint az, hogy tagjainak létszáma már az alakulás évében az 1/4 milliót meghaladta, s hogy majdnem az összes kereskedelmi és ipari egyesületek köréje tömörültek. Az ily centrális szervezkedés tehát a kereskedelmi és ipari érdekek politikai érvényesítése végett tényleg közszükségletet képezett.

A német ipari munkaadók azonban a Hansabund egyik főfeladatául tekintették azt is, hogy a kisipar, nagyipar és kereskedelem teljesen egységes érdekében, a szociáldemokrácia és általában a szociálpolitikai dolgok újabb alakulása ellen a leghatározottabban föllépjen, még pedig azért, mert nézetük szerint a szociáldemokrata frakció, céltudatosan és tervszerűen dolgozik a magánipari tevékenység ellen, sőt az ipari munkásság nagy számbeli tömegeinek nyomása alatt a német birodalmú választásokon a polgári pártok is szinte versengenek a szociáldemokratákkal a termelő osztályok ellen intézett szociálpolitikai követelések hangoztatásában.

A Hansabund elnöke azonban a kereskedő körök agrárelle-
 nes törekvéseinek deferálva, a szociáldemokraták elleni küzdel-
 met az „elmaradott elemeknek a törekvő polgárság haladása el-
 leni kapálódzása” gyanánt jelképezte, s már az 1911. évi Junius
 12-én tartott első Hansatagon a mezőgazdaság. é& minden konser-
 vatív párt elleni küzdelmet és evégből a szociáldemokráciával való
 fegyverbarátságot tűzte zászlójára. A komoly és öntudatos német
 nagyipar, — miként illetékes szaklapjaiban kinyilatkoztatta, —
 ebben „a polgároknak a nemesség elleni demagóg uszítását látta,
 érdekképviseleti mozgalom helyett osztály gyűlöletet, mely a po-
 rosz kisnemesség vele született öntudatát és biztonságos nyugal-
 márt irigyl, mely pedig csakis megfelelő karakterképzés, de nem
 híg locsogás, könnyed szellemi mozgékonyosság és túlzott alkalmaz-
 kodás által szerezhető meg. A német nagyiparosok mindig meg-
 tudták ítélni, hogy mely határokig mehetnek együtt a Bismárck-
 féle nemzeti gazdaságpolitikában régi fegyvertársaikkal, a konser-
 vatívokkal és a mezőgazdákkal. E hű társak ellen fegyverkezni
 a német ipar részéről nemcsak a saját existenciájának megdön-
 tése, hanem az állam és a közjólét alapjai elleni való legsúlyosabb
 vétéség volna. Az önállóan gondolkozó, józan és öntudatos ipar-
 nak ezek után a Hansabundban többé helye nincs”. A Central-
 verband deutscher Industrieller elnöke a Hansabund elnökségé-
 ből az első Hansatagon törtétek miatt azonnal kilépett, s vele
 kivonultak a német nagyipar leghivatottabb képviselői, kik nél-
 kül pedig a Hansabund hatalma ugyancsak kétségessé vált. Ha-
 sonlóképpen a Reichsdeutscher Mittelstandsverband, mely a régi
 középosztály, t. i. a kisiparosok, kiskereskedők stb. köréből szin-
 tén hatalmas szervezettel hálózza be a német birodalmat, tagjai-
 nak a választási kérdésben egyedül a szociáldemokrácia elleni
 leghatározottabb küzdelem jelszavát adja. /

így bomlott meg a német alapossággal megalkotott Hansa-
 bund is a kereskedelem és mezőgazdaság közötti ellentét mester-
 séges szítása miatt, mely nem akarta a nemzeti munka mérsékelt
 védelme s a túlzott védvámosság, a mezőgazdaság jogos védelme
 és a túlzott agrárizmus közötti különbséget fölismerni, de össze-
 omlott főképpen a szociáldemokratákkal való fegyvertársulás esz-
 méjének első föllobbanásán. És ily meggyőző példa után vajjon
 lehet-e a mi munkaadóinkban egyetlen pillanatig is kétség azon
 állítás helyessége tekintetében, hogy az ipar és a szociáldemo-

krácia érdeke a parlamentben közös, s hogy az ipar érdeke, ha minél több szociáldemokrata jut a képviselőházba?!

A német iparosok e meggyőződésükre a saját tapasztalataik árán jutottak. A tapasztalat pedig noha drága, de legalább a legjobb iskola. E sorok írójának alkalmá volt néhány hónap előtt Németország összes nagyobb munkaadó szervezeteit fölkeresni s vezetőik véleményét hallhatni: „Általános választójog? Amíg csak lehelni tudnak, küzdjenek ellene. Sajnos, mi elmulasztottuk, de nálunk az akkori politikai viszonyok kényszere miatt nem is igen lehetett ellene küzdeni és most már csak alig hogy fékezni tudjuk a szociáldemokrácia pusztítását, de többé meg nem akadályozhatjuk. Az általános választójog nem egyéb, mint a mai társadalmi rend fölforgalására törekvő szociáldemokrácia érvényesülésének legfőbb posztulátuma, a proletarizmus uralmának biztosítója.”

Németországban az általános választójog, — Bismarck saját szavai szerint, — a német egységre vágyó törekvésekért hozott áldozat. Hátrányos következményei mihamar annyira érezhetőkké váltak, hogy a 90-es évek elején már maga Bismarck is el volt határozva annak korlátozására. A németek.....hatalmas közgazdasági életének leghivatottabb vizsgálói komoly aggodalmakat táplálnak a német ipar és vállalkozás további fejlődése tekintetében, melyre a legkülönfélébb szocialisztikus szabályozások és törvények mind súlyosabb anyagi és erkölcsi teherrel nehezedenek. Az utóbiak, vagyis az erkölcsi momentumok különösen figyelembe veendőek, mert mindinkább tapasztalják, hogy a hagyományos német fegyelem, s általában a törekvés és haladás mélyebben fekvő erkölcsi rugóinak ereje, a szocialisztikus szabályozásokkal minden téren rohamosan terjedő állami gyámkodás hatásainak érvényesülése következtében csökkenőben van.

A német nagyipar és középosztály hivatott központi testületeinek ezen állásfoglalását a január 12-én lefolyt német választások eredménye teljesen igazolta; a szociáldemokrácia az ő polgári támogatóit, fegyvertársait a legelső kínálkozott alkalommal kivetette a nyeregből, s az eddig őt támogatót német liberálist must agyonütötte.

De itt van az osztrák példa is. A „szociálpolitika” cégére alatt — mely cégér a mai humanisztikus mámorban senyvedő emberiség előtt szentséghez hasonló sérthetlenséget biztosít — a szociáldemokrata párt az osztrák parlamentet oly törvényjavas-

latok özönével árasztja el, melyek velejünkben semmi más sem céloznak, mint a szakszervezeti, a szocialisztikus, a szociáldemokrata párszervezetnek törvényes úton és eszközökkel a mai társadalom, az államfenntartó kereső osztályok költségén való fejlesztését, a mai társadalmi rend megbontását, s ezzel a szociáldemokrata állami és társadalmi ideál megvalósítását. Az osztrák államnyomda alig bírja szállítani, a képviselők pedig teljességgel nem képesek figyelemmel elolvasni e szinte nap-nap után fölburjánzó javaslatokat, mert csak így történhetett meg például az, hogy „a szerződészegés büntetésének eltörlésére” vonatkozó törvényjavaslatot a kifáradt képviselőház egyhangúlag megszavazta, ami nemcsak az ipari, hanem a mezőgazdasági körökben is oly erőteljes ellenmozgalmat keltett, hogy az urakházának kellett a nyugalmat e javaslat visszautasításával helyreállítani. Ha a szociáldemokrácia kívánságának megfelelően felsőházak már nem volnának, úgy az osztrák termelő osztályok ezt a szociálpolitikai eretlenséget ma már hosszú évekre kihatólag sínylenék. Hasonló törvényjavaslatokat terjesztettek elő, és pedig hihetetlen bőséggel, a munkaidő csökkentésére, a munkakönyv eltörlésére, a bányászok és vasutasok, továbbá az állami üzemek alkalmazottainak szervezkedési szabályozására, a művezetőkre és ipari alkalmazottakra, ipari bíróságokra, kartellekre, általános munkásvédelmi törvényekre, az otthon- és a gyermekmunkára, a munkáslakásokra és az egészségügyi szabályozásokra, a munkások kötelező évi szabadságidejére, munkás- és szociális biztosításra, betegség-, baleset-, rokkantság-, munkanélküliség stb. stb. elleni biztosításokra és még más efélékre vonatkozólag, mely kérdések valamennyi csoportjában a legkülönbözőbb módokon és eszközökkel és oly szívós kitartással dolgozzák meg a képviselőházat, hogy az ellenállás végre is ellanyhul és a javaslatból egyszer csak törvény lesz. Az egyszer fölvetett ily indítvány többé el nem tüntethető. — Előrelátható, hogy nálunk is az osztrák parlamentéhez hasonló viszonyok állnának elő, melyeken pedig mit sem segíthetne az inkompatibilitási törvény oly hön kívánt revíziója sem, mert hiszen a képviselőházba bekerülő szociáldemokrata képviselők ott is oly tömör, egységes pártszervezetben küzdenének, mely pártszervezethez hasonló a Házba esetleg szintén nagyobb számban bejutó iparosok természetes heterogenitásuk következtében aligha állíthatnának szembe.

De fokozott mertekben közrejátszhatott még a kereskedői és ipari körök állásfoglalásában a liberalizmusnak a szocializmus és a demokrácia fogalmai között való összezavarodása is.

Szocializmus és liberalizmus egymásnak ellenfelei.. A szocializmus tömegjogokat, tömegjólétet és tömeguralmat kíván, és ettől vár magasabb anyagi és erkölcsi kultúrát. A liberalizmus ellenben a haladást és kultúrát az egyén fölszabadításában, az individualizmus erejében, a* nemzet minden fiában szunnyadó természetes erők spontán megnyilatkozhatásában látja. A liberalizmus azt jelenti, hogy a létező gazdasági, szellemi és társadalmi erőknek szabad játékot kell hagyni, és az esetleges kinövéseket csakis ott szabad megnyírni, ahol azt a közjólét érdeke kívánja. Ez a szellem egyedül képes arra, hogy a néptömegekből férfiak léphessenek elő és fejlődjenek olyanokká, kikre a néptömegeknek a közösség érdekéből legmegfelelőbb adminisztrációja nyugalommal bizható. Az iparos, a kereskedő, ha kicsi, ha nagy, e tiszta liberalizmus után vágyódik, s mégis oly sokakat elragad a liberajizmiának a demokráciával, a minden emberre kötelező szociális érzésnek a szociáldemokráciával való összetévesztése. A demokrácia fogalma egyáltalában tisztázatlan; hiszen csak az, mit e szó alatt Franciaországban és Angliában avagy Amerikában értenek, egymással teljesen ellenkező/A demokrácia a latin népeknél az egyéni akaratnak és iniciatívának teljes eltörlését és a mindent monopolizáló, magában felölölő államnak preponderenciáját jelenti. Az angolszász népeknél és különösen Amerikában ezzel éppen ellenkezőleg a demokrácia alatt az egyéni akarat intenzív kiművelését és érvényesülését és az államnak lehetőleg teljes visszaszorítását értik. A kontinentális államokban és így nálunk is a szocialisztikus áramlat behatása következtében nemcsak a demokrácia, hanem a liberalizmus is a tömeguralom elismerésére vezető ama fölfogás felé hajlik, hogy az egyszerű számszerű többség pusztá határozatából bármiféle törvényes szabályozások, kényszerkorlátozások létesíthetők. így állanak elő a munkaadó és alkalmazott közötti viszony erőszakos szabályozására vezető kényszerszabályozások, melyek elkeserítik a vállalkozást és csökkentik az egyéni felelősség érzetét. Mert ugyan mit jelent mást a szocialisztikus szabályozásokkal erősödő állami dajkálás egy amúgy is önállóság, vállalkozási hajlam nélküli, tünyságra hajló népre? Karakterét nem hogy javítaná, hanem egyenest visszafejleszti.

Minden vágyakozásunkkal az egyéni önállóság nevelésére törekszünk, mely igyekezettel *szemben* minden állami beavatkozási ténykedés csupán arra való, hogy az egyéni önálló gondolkodást, az önmagával szemben köteles felelősségérzetet, a vállalkozási képességet ellanyhítsa, s a szocialisztikus társadalom állami kintartottjait nevelje.

A népek fejlődésének nagy rugói sohasem az észbeli megfontolás igazságai, hanem mindig az érzelem téves illúziói voltak. És a szocializmus azért oly hatalmas, s még folyton azért fejlődik, mert a ma létező legáltalánosabb illúziót képviseli, a politikai és társadalmi egyenlőségét. Az általános választójog iránti törekvést is ezen egyenlőség utáni áhítózás indokolja. És a tömegeknek e vágyakozása ellen hiába a természettudományok minden tanítása, hogy ez az egyenlőség teljesen természetellenes, mert az emberi társadalom akként van alkotva, hogy bármily egyenlő és szabad társadalmi rend alkottassék is, a javak elosztásában a régi egyenlőtlenlégek mihamar újból előállanak. A szellemi és anyagi jólét különböző fokozatai az emberek közti szellemi és testi egyenlőtlenlégeken alapulnak, amin pedig a választójogi egyenlőség teljességgel mit sem változtathat. Amíg valamennyi ember nem lesz testileg, lelkileg tejjélifregyenlo, addig az „egyenlőség” meszterseges korlátait az élet mindig lerontja.

A haladás bármiféle útja mindenki előtt nyitva áll; nyugodt fejlődés azonban csak stabil viszonyok közt lehetséges. Ámde az általános választójog mindenütt az osztályokká aprózott társadalom izgalmas nyugtalanságát a pártok, vezetőségek, kormányok fokozottabb és minden haladást akadályozó változékonyságát eredményezte. Az általános választójog hívei azt osztályuk magánérdekeinek kielégítése végett áhítózzak, mely fölfogásuk téves és helytelen, mert a választás állami tevékenység, mely a közjólét érdekében gyakorlandó. Az általános választójog az amúgy is tagolt társadalmat szakszervezeti szellemben egymással késharcra menő felekezeti, nemzetiségi és szocialisztikus osztályokra bontja, s a parlamentben a közérdek szolgálata helyett osztályérdekek marakodását honosítja meg.

De egyébként is a politikai tevékenység épp oly tanulást, önképzést és specializálódást kíván, mint bármely más foglalkozás. Az általános választójog mellett azonban a törvényhozók megválasztása sokkal inkább van a véletlen esélyeinek kitéve, sem-

mint a cenzusos választásoknál. Mintha az emberi szervezetben az agyvelőtől uralmát elvinnék, s fölváltva a csontok, a zsír, a hús tömegeire ruháznák.

Az általános választójog híveinek még egy érve ragadta meg az iparsköröket és pedig az, hogy a bürokrácia rohamos erősbödése a jelenlegi képviseleti rendszer eredménye; már pedig az ipar és kereskedelem kívánta liberalizmusnak a bürokratizmus szintoly ellensége, mint tán maga a szociáldemokrácia. Hát ezzel szemben szintén kétségbevonhatlanul beigazolható, hogy a szociáldemokrata uralom még sokkal rohamosabban fejleszti a bürokráciát, sokkal jobban bürokratizál, mint bármely más. Miként iízt a nagyvárosok adminisztrációja franciaországi és amerikai városok, Newyork, Chicago versus Irlamburg, Bréma avagy egyéb német városok) bizonyítja, az általános választójog teljesen képtelen az adminisztrációra, s az általános választójog által még a községek háztartásában sem lehet szakavatott, energikus és takarékos vezetést érvényesíteni.

A tényleg általános választójog szemfényvesztés; sem a közvélemény hű kifejezésére, sem megfelelő vezető egyéniségek kiválogatására, sem a politikai egyensúly és a tényleges közérdek biztosítására nem képes.

A termelő osztályok szempontjából tehát választási reformmunk irányát és terjedelmét a cenzus igazságos egyenlősítése és a választói kerületek újabb arányos beosztása állapítja meg. A választójog közjog, s mint ilyen közkötelesség, mely tehát föltétlenül nyilvánosan gyakorlandó. Értelmi és vagyoni cenzus eltörlése okvetlen a közjólét színvonalának süyedésére, demagógiára, politikai és társadalmi megrázkódtatásokra és mindezzel nemzeti létünk súlyos megtámadására vezetne. Pártatlan, céltudatos közígazgatás, szociálpolitikai és közgazdasági evolucionárius fejlődéssel az alsóbb néposztályok jólétének és társadalmi színvonalának emelése, egyszerűval szervezett nemzeti munka az egyetlen garanciája és eszköze a nemzet haladásának. Ez pedig csakis konzervatív árnyalatú, a régi értelmű tiszta liberalizmussal, de semmiképpen sem az általános választójog törvényesítésével szentesített szociáldemokráciával lehetséges.

A választójogi reform kérdésében tehát a konzervatív mezőgazdaság és a liberális ipar és kereskedelem egymásnak legtermészetesebb fegyvertársai.